

УДК 336;631

Смоленюк Р. П.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Хмельницького економічного університету

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Охарактеризовано дійсний стан інвестиційного забезпечення агропромислового виробництва в Україні. Визначено потребу в залученні прямих інвестицій в аграрний сектор економіки, обґрунтовано наявні перешкоди для залучення іноземних інвестицій та визначено напрями інвестиційної політики держави.

Ключові слова: інвестиції, агропромислове виробництво, аграрний сектор, аграрна реформа.

Дано характеристику состояния инвестиционного обеспечения агропромышленного производства в Украине. Рассчитана потребность в привлечении прямых инвестиций в аграрный сектор экономики, обоснованно существующие препятствия для иностранных инвестиций, а также определены приоритеты государственной инвестиционной политики.

Ключевые слова: инвестиции, агропромышленное производство, аграрный сектор, аграрная реформа.

The real state of investment providing of agricultural production in Ukraine is characterized in this article. The need to attract direct investments in the agricultural sector of economy is determined, the existing obstacles to attracting foreign investments are learnt and the directions of investment policy of the state are defined.

Key words: investments, agricultural production, agricultural sector, agricultural reform.

Постановка проблеми. Для багатьох країн світу аграрний сектор є життєво необхідною галуззю народного господарства, яка забезпечує потреби населення у продуктах харчування. Нині у світі понад 80% фонду споживання формується за рахунок продукції сільського господарства. Тому подальший розвиток цієї галузі економіки є найважливішою умовою існування людства. Важливу роль у забезпеченні ринкової трансформації аграрного сектора, його економічного зростання відіграють інвестиції. Для них генетично притаманне ринкове, інноваційне та підприємницьке спрямування. Інвестиційний капітал ефективно впливає на реструктуризацію аграрного сектора економіки, його ринкове перетворення та підвищення рівня конкурентоспроможності. Все це сприяє економічному зростанню в галузі, утвердженню її на внутрішньому та зовнішньому ринках. У зв'язку з цим залучення іноземних інвестицій було і залишається одним з найбільш актуальних завдань забезпечення ринкової трансформації та розвитку аграрного сектора. Проте стан залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор вимагає докорінного поліпшення, адже, виробляючи майже 15% ВВП країни, галузь має лише 2% іноземних інвестицій, тоді як у харчову промисловість, яка виробляє 5% ВВП, залучено майже 20% іноземного капіталу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання реформування аграрного сектора України досліджували такі відомі вітчизняні вчені, в тому числі і в галузі аграрних наук: П. Т. Саблук, Т. І. Олійник, Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров; П. І. Гайдуцький [1-3]. У своїх працях вказані науковці досить об'ємно розкрили питання аграрної реформи та реструктуризації агропромислового виробництва, проте залишаються не до кінця узгоджені проблеми фінансового та інвестиційного потенціалу аграрного сектора.

Мета і завдання дослідження. Визначити пріоритетні шляхи залучення інвестицій в агропромислове виробництво в умовах обмеженості фінансових ресурсів та реформування аграрного сектора економіки.

Виклад основного матеріалу. За роки економічної кризи в аграрному секторі України (1991-2000) практично зупинились інвестиційні процеси. Питома вага капіталовкладень, зроблених у галузь, зменшилася з 21,3% у 1990 р. до 3,7% у 2000 р. На кінець 2007 р. цей показник підвищився до 4,9%, 2011 р. – зменшився до 2,4%. З одного боку, це свідчить про різкий спад інвестицій в аграрний сектор (інвестиційну кризу), з іншого – про великі потенційні можливості залучення інвестицій у галузь. Інвестиційна ємність галузі є однією з важливих умов прийняття рішення інвесторами, особливо іноземними, щодо вкладення коштів. При цьому важливе значення має оцінка інвестиційних потреб і можливостей галузі. Про масштаби інвестиційної кризи в аграрному секторі свідчить динаміка обсягів інвестицій у галузь. У 2000 р. інвестиції в основний капітал галузі зменшились проти 1990 р. майже у 13 разів. Спад інвестицій в аграрному секторі був найбільшим серед інших галузей економіки. За період 1991-2007 рр. в аграрному секторі нагромадився дефіцит не профінансованих коштів в сумі 150 млрд грн. У 2011 році інвестування агропромислового виробництва перебувало на рівні 30% від рівня 2007 року. Це свідчить про масштаби інвестиційного ринку в галузі, її велику інвестиційну ємність.

Про глибину інвестиційної кризи і водночас велику інвестиційну потребу аграрного сектора свідчить і структура загальних фінансових витрат. Бюджетне фінансування капіталовкладень у сферу сільськогосподарського виробництва знаходиться на дуже низькому рівні. Інвестиційне кредитування не перевищує 9% фінансових витрат. Питома вага капіталовкладень у структурі власних фінансових видатків стано-

вить всього 5%. Частка зовнішніх інвестицій теж дуже незначна і сягає всього 1,3%, а інвестиції у розвиток соціальної сфери села становлять лише 5,9 млрд. грн. на рік, що набагато нижче потреби, що існує [1]. Фахівці Інституту аграрної економіки УААН стверджують, що нагромаджений дефіцит інвестицій у галузь при таких темпах її розвитку можна компенсувати за 20 років. Водночас їх розрахунки показують, що загальна інвестиційна ємність аграрного сектора оцінюється в межах 30 млрд грн в рік (помірне інвестування) та 40 млрд грн (інтенсивне інвестування). Галузь потребує серйозної модернізації [2].

Перш за необхідно з'ясувати, наскільки великою є потреба в інвестиційних ресурсах та як їх необхідно використати в разі наявності. Це можливо з'ясувати на прикладі визначення потреби на проведення весняно-польових робіт господарствами у 2012 році та реальне задоволення таких витрат (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунок джерел фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств для проведення комплексу весняно-польових робіт у 2012 році (за даними Мінагрополітики)

№ з/п	Потреба в коштах та джерела фінансування	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
I.	Загальна потреба у коштах-всього в т. ч.	36 066,9	100,0
1.	Витрати на оплату праці та відрахування	5 275,1	14,6
2.	Матеріальні витрати – всього	27 119,3	75,2
	в т. ч. : – насіння та посадковий матеріал;	5 437,4	20,1
	– мінеральні добрива;	7 734,5	28,5
	– засоби захисту рослин;	3 849,6	14,2
	– пально-мастильні матеріали;	5 841,6	21,5
	– запчастини та ремонт техніки;	2 398,8	8,8
	– інші витрати	1 857,4	6,9
3.	Амортизація	1 464,0	4,1
4.	Інші витрати (в т. ч. плата за оренду земельних та майнових паїв)	2 208,5	6,1
II.	Власні кошти	27 509,3	76,3
III.	Дефіцит коштів	8 557,6	X
IV.	Джерела покриття дефіциту	8 557,6	100,0
	в тому числі:		
1.	Запозичені кошти – всього	7 890,1	92,2
	в т. ч. : – комерційні кредити;	2 875,2	36,4
	– банківські кредити;	5 014,9	63,6
2.	Державна підтримка – всього	667,5	7,8
	в т. ч. : – кошти державного бюджету за програмами підтримки АПК;	646,4	96,8
	– кошти місцевих бюджетів	21,1	3,2
	Площа ріллі (тис. га)	21 020,6	x
	Потреба в коштах на 1 га ріллі (грн.)	1 715,8	x

Як видно з даних табл. 1, потреба в коштах лише на весняні роботи становить майже 9 млрд грн. А на календарний рік така потреба втричі більша – близько 20 млрд грн. Розраховувати на підтримку держави у вигляді дотацій з Державного та місцевих бюджетів немає ніякої можливості. Вихід один – гарантії для інвесторів та залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів в аграрний сектор економіки.

Найбільші витрати припадають на матеріально-технічне забезпечення. Тому пріоритетним є залучення прямих інвестицій у господарства, які мають повний цикл агропромислового виробництва та є первинним джерелом реалізації сільськогосподарської продукції. Сюди належать всі види господарств, що орендують не менше 200 га землі та займаються вирощуванням сільськогосподарських культур та їх переробкою, а також тваринництвом. Сьогодні потреба у забезпеченні таких господарств новою технікою – це лише частина вирішення питання забезпечення виробництва. Основні інвестиції, на нашу думку, необхідно спрямувати на інноваційний розвиток.

Інвестиційно-інноваційне забезпечення аграрного сектора економіки перебуває в стадії становлення. Хоча інновації запроваджуються невисокими темпами, тоді як інвестиційний процес аграрного сектора економіки є невизначеним. Вважаємо, що інноваційний процес необхідно класифікувати за певними типами (табл. 2).

Таблиця 2
Класифікація типів інновацій в агропромисловому виробництві

Селекційно-генетичний	Техніко-технологічний та виробничий	Організаційно-управлінський та економічний	Соціально-екологічний
Нові сорти та гібриди сільськогосподарських рослин. Нові породи, типи тварин та птахів. Виведення рослин та тварин, стійких до хвороб та шкідників, несприятливих чинників навколишнього середовища.	Використання нової техніки; Застосування нових технологій вирощування с/г культур. Нові технології в тваринництві. Науково-обґрунтовані системи у рослинництві та тваринництві. Нові добрива та їх системи; Нові засоби захисту рослин. Біологізація та екологізація землеробства. Новітні технології енергозбереження та зберігання врожаю, спрямовані на забезпечення споживчих якостей продуктів харчування.	Розвиток кооперації та формування інтегрованих структур в АПК. Нові форми технічного обслуговування та забезпечення ресурсами АПК. Нові форми організації та мотивації праці. Нові форми організації та управління в АПК. Маркетинг інновацій. Створення інноваційно-консультативних систем у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності. Концепції, методи прийняття рішень. Форми та механізми інноваційного розвитку.	Формування системи кадрів науково-технічного забезпечення АПК. Покращення умов праці, вирішення проблем соціального спрямування в сільських територіях. Перехід до Європейських екологічних стандартів.

Інноваційні процеси в АПК мають свою специфіку. Вони відрізняються багатогранністю регіональних, галузевих, функціональних, технологічних та організаційних особливостей. Однією із особливостей агропромислового виробництва є така, що тут поряд з виробничими засобами участь у виробничому процесі беруть живі організми – тварини та рослини. Їх розвиток залежить від дії природи та природних чинників, таких як клімат, погодні умови, тепло, волога, світло, їжа. Тому їх потрібно обов'язково враховувати у розробці інноваційних продуктів.

Висновки. Для залучення інвестицій в аграрний сектор Держземагенство України має систематизувати регулювання земельними відносинами, включаючи розпорядження земельними резервами; розробити програми капітального фінансування сільськогосподарських угідь, впровадження ефективних технологій сільськогосподарського виробництва, і підвищення якісного рівня об'єктів виробничого призначення і соціальної інфраструктури села. З урахуванням світового досвіду до основних функцій розвитку сільського господарства варто віднести розробку й експертну оцінку сільськогосподарських інвестиційних проектів і програм; розробку стандартів іпотечного кредитування і рефінансування з метою підтримки ліквідності кредитних установ; формування інвестиційних фондів шляхом емісії і розміщення цінних паперів тощо.

Проблема залучення інвестицій в агропромислове виробництво водночас є гострою і стримується завдяки наявним правовим нормам, що регулюють аграрний сектор. Насамперед мова йде про землю як товар. Це вагоме джерело фінансового забезпечення аграрних підприємств. Якщо Україна орієнтується на ринкову економіку, тоді земля повинна бути товаром, а землі сільськогосподарського призначення – джерелом власного капіталу виробника сільськогосподарської продукції. Але є низка проблем, і головна – це право власності на землю та її продаж. Найбільше джерело внутрішніх резервів полягає в запровадженні ринку землі, де аграрний сектор може отримати близько 350 млрд дол. США від продажу землі. Це можливо за середньозваженої ціни у 9-10 тис. дол. США за 1 гектар.

Література:

1. Про необхідність і напрями поглиблення аграрної реформи / М. Присяжнюк, П. Саблук, М. Кропивко // Економіка України. – 2011. – № 6. – С. 4-16.
2. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров; Ред. : П. І. Гайдуцький; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". – К. : ННЦ "ІАЕ", 2005. – 422 с.
3. Олійник Т. І. Інвестиційна політика АПК та її механізм у процесі відновлення основних засобів виробництва / Т. І. Олійник // Агроінком. Аграрний інформаційний науково-виробничий журнал. – 2011. – № 4-6. – С. 61-66.